Maa- ja metsätalousministeriö
Jord- och skogsbruksministeriet

9.2.2023

.

**Asia: Maa- ja metsätalousvaliokunnan kokous 10.2.2023 VNS 15/2022 vp Valtioneuvoston selonteko kansallisesta ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmasta (KISS2030)**

Maa- ja metsätalousvaliokunta on pyytänyt maa- ja metsätalousministeriön edustajan kirjallista vastinetta koskien otsikkoasiaa. Vastinetta varten käytettävissä ovat olleet seuraavat esitykset ja lausunnot:

Ilmastopaneeli
Ilmatieteenlaitos
Kuntaliitto
Luonnonvarakeskus
LVM
Metsähallitus
Metsäkeskus
Metsäteollisuus
MTK
Paliskuntain yhdistys
ProAgria
Sahateollisuus
Suomen luonnonsuojeluliitto
STM
Syke
TEM
Vesilaitos
VM
VM (Liite)
Väylävirasto
WWF Suomi
YM

Ympäristövaliokunnan lausunto YmVL 47/2022 vp - VNS 15/2022 vp
Liikenne- ja viestintävaliokunnan lausunto LiVL 42/2022 vp - VNS 15/2022 vp


| Postiosoite<br>Postadress<br>Postal Address | Käyntiosoite<br>Besöksadress<br>Office | Puhelin<br>Telefon<br>Telephone | Faksi<br>Fax<br>Fax | s-posti, internet<br>e-post, internet<br>e-mail, internet |
|---|---|---|---|---|
| Maa- ja metsätalousministeriö<br><br>PL 30<br>00023 Valtioneuvosto | <br><br>Hallituskatu 3 A<br>Helsinki | <br><br>0295 16001<br>+358 295 16001 | | <br><br>kirjaamo.mmm@gov.fi |

Maa- ja metsätalousministeriö kiittää mahdollisuudesta koota yhteen ja vastata esitettyihin näkemyksiin alla olevan mukaisesti. Ministeriö on konsultoinut vastauksia laadittaessa liikenne- ja viestintäministeriön sekä ympäristöministeriön asiantuntijoita.

## Yleiset havainnot

Lähes kaikki lausunnonantajat pitivät suunnitelmaa kattavana ja hyvin laadittuna. Lausuntojen ja mietintöjen perusteella tarve sopeutumistoimille on ilmeinen. Laajan positiivisen palautteen vuoksi tässä vastineessa keskitytään erityisesti mietintöjen ja lausuntojen kriittisiin huomioihin, koska niiden avulla toimeenpanoa voidaan edelleen kehittää.

Osa lausunnonantajista esitti yksityiskohtaisia täydennyksiä selonteon teksteihin. MMM vastaa, että hyväksytyn selonteon teksteihin ei enää tässä vaiheessa tehdä täydennyksiä. Osa selonteon taustamateriaaleista (mm. laaja riski- ja haavoittuvuustarkastelu johon selonteon luku 2.2. pohjaa) on edelleen työn alla. Mikäli taustamateriaaleissa havaitaan puutteita lausuntojen perusteella, niitä täydennetään. Lausunnoissa ja mietinnöissä esiin tulleista toimenpiteiden toimeenpanoon kohdistuvista huomioista luodaan yhteenveto toimeenpanosta vastaaville, jonka perusteella arvioidaan esitettyjen huomioiden toteutettavuutta.

Kolme lausunnonantajaa suhtautui kriittisesti siihen, että suunnitelma keskittyy pääosin hallinnollis-lainsäädännöllisiin menettelyihin ilman suoria kannustimia toimijoille, sekä siihen että suunnitelma on keskittynyt vahvasti julkisen sektorin toimijoihin siten, että yksityisen sektorin sekä kansalaisyhteiskunnan rooli sopeutumistoimissa jää liian vähäiselle huomiolle. MMM vastaa, että suunnitelman toimenpiteen 9.2 mukaisesti yksityinen sektori otetaan mukaan toimeenpanoon toimialojen ilmastotiekarttojen muodossa. Niiden avulla pyritään sekä vähentämään ilmastonmuutokseen liittyviä riskejä elinkeinoelämälle, että myös löytämään liiketoimintamahdollisuuksia ja hyötyjä ilmastonmuutokseen ja sopeutumiseen liittyen. Myös Ympäristövaliokunta pitää kannatettavana sopeutumistoimien ja riskitarkastelujen lisäämistä toimialakohtaisiin vähähiilisyystiekarttoihin, sillä siten voidaan edistää tehokkaasti sopeutumistoimien hallintaa myös osana toimialojen työtä. Lisäksi järjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan osallistamista kehitetään tavoitteen 23 toimenpiteiden mukaisesti.

Yksi lausunnonantaja toi esiin, että ilmastonmuutoksen mukanaan tuomat mahdollisuudet ja hyödyt on käsitelty suunnitelmassa lyhyesti. MMM vastaa, että toimialojen sopeutumisen huomioivat tiekartat edistävät myös mahdollisuuksia hahmottaa konkreettisemmin hillinnän ja sopeutumisen yhteishyötyjä.

Liikenne- ja viestintävaliokunnan mietinnössä tuotiin esiin yrityksille suunnatun informaatio-ohjauksen tärkeys, ja yhdessä lausunnossa tuotiin esiin alueellisen ja paikallisen sekä toimialakohtaisen tiedon tärkeys. MMM vastaa, että tähän panostetaan tavoitteen 22 (Sää- ja ilmastoriskeihin ja sopeutumiseen liittyvää tietopohjaa on vahvistettu järkevällä tavalla, ja tutkimustiedon saatavuus loppukäyttäjille on varmistettu vuoteen 2027 mennessä) toimenpiteiden mukaisesti.

Kaksi lausunnonantajaa toi esiin kriittisen näkemyksen kansallisen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelman lisäarvosta muihin politiikkaprosesseihin nähden. Lausuntojen mukaan aidosti uusien ja vanhojen toimenpiteiden erittely on suunnitelmassa epäselvää, ja suunnitelmassa useat tavoitteet linkittyvät olemassa olevien prosessien tukemiseen. Yksi lausunnonantaja toi esiin, että ei ole selvää missä määrin suunnitelmassa esitetty viittaus velvoittaa toimeenpanemaan hallinnonalakohtaisia suunnitelmia ja mahdollistaa resurssien käytön mainittujen toimenpiteiden suorittamiseen. Toisaalta yksi lausunnonantaja toi esiin, että kaikkia kansallisia strategioita on toteutettava synergiassa kustannustehokkaan ja -vaikuttavan toiminnan varmistamiseksi. MMM vastaa, että politiikkajohdonmukaisuus muiden voimassa olevien ja valmisteilla olevien strategioiden ja suunnitelmien kanssa oli yksi suunnitelman valmistelun tärkeistä periaatteista. Lisäksi kansalliseen sopeutumissuunnitelmaan tuotiin eri hallinnonaloilta priorisoituja toimenpiteitä. Suomen sopeutumispolitiikan pitkäaikainen periaate on ollut, että tehokkaan sopeutumistyön varmistamiseksi sopeutuminen viedään osaksi hallinnonalojen ja toimialojen normaalia suunnittelua ja tekemistä. Myös Ympäristövaliokunta toteaa lausunnossaan, että kannatettava lähtökohta on, että sopeutuminen sisällytetään hallinnonalojen normaaliin suunnitteluun, joten hallinnonalat laativat myös omia

suunnitelmiaan ja vastaavat. MMM toteaa lisäksi, että täten hallinnonalat myös vastaavat niiden toimeenpanosta ja seurannasta ja kansallisen suunnitelman avulla tämä seurantatieto kootaan yhteen.

Kolme lausunnonantajaa toi esiin, että selonteossa ei näkynyt sopeutumisen oikeudenmukaisuus riittävällä tavalla. Ympäristövaliokunta tuo oikeudenmukaisuuden näkökulmasta mietinnössään esiin, että vuorovaikutteisuutta ja eri tahojen sitoutumista ja osallistumista voidaan lisätä monin keinoin. MMM vastaa, että ilmastopolitiikan ja erityisesti sopeutumisen osalta oikeudenmukaisuusnäkökulman käsite ja menettelytavat ovat vasta muotoutumassa. Siten niiden laaja käsittely suunnitelman valmistelun aikana ei ollut mahdollista, mutta selonteon mukaisesti toimeenpanon oikeudenmukaisuutta tullaan seuraamaan. Esimerkiksi ELY-keskuksen uusi ilmastoyksikkö mahdollistaa entistä paremman ja vahvemman vuorovaikutuksen alue- ja kuntatason toimijoiden kanssa. Tällä pyritään varmistamaan lausunnoissa esiin noussut alueellisen tason oikeudenmukaisuus ja varmistamaan Ympäristövaliokunnan mietinnön mukainen paikallisten ratkaisujen tekemiseen kohdistuva riittävä liikkumavara ja jousto, ja varmistamaan alueellisesti oikeudenmukainen sopeutumistoimenpiteiden toimeenpano. Liikenne- ja viestintävaliokunnan mietinnössä esiin noussut elinkeinoelämän itsenäisyys sopeutumistoimien ja riskienhallinnan toimeenpanossa otetaan huomioon tiekarttoja kehittävän toimenpiteen toimeenpanossa.

## Valmisteluprosessi

Lausunnonantajat toivat pääosin myönteisesti esille, että suunnitelman valmistelu pohjautui mahdollisimman hyvin tieteelliseen tietoon ja laajaan sidosryhmäkuulemiseen. Siten valmistelu on edistänyt menettelytapojen oikeudenmukaisuuden toteutumista, minkä myös Ympäristövaliokunta toi esii. Yhdessä lausunnossa esitetiin kritiikkiä valmisteluprosessin avoimuutta kohtaan. MMM vastaa, että suunnitelmaa valmisteltiin annettujen resurssien ja aikataulun mukaisesti laajalla, avoimella kokoonpanolla, joka on kuvattu selonteon luvussa 4.1.1. Lausuntokierroksen aikana järjestettiin kaikille avoin sidosryhmätilaisuus, ja ilmastonmuutokselle haavoittuvien ryhmien, kuten vanhusten, vammaisten, saamelaisten ja nuorten edustajia kuultiin erillisissä prosesseissa. Useat lausunnonantajat myös kiittivät sitä, että suunnitelmaa oli täydennetty ja kehitetty eteenpäin lausuntokierroksella saadun palautteen perusteella.

## Esitetyt toimet

Usea lausunnonantaja toi esiin, että suunnitelman toimenpiteissä esitettyjä vastuutahoja, seurannan keinoja ja kuvauksia tulisi täydentää. Lisäksi lausunnoissa tuli esiin näkemyksiä siitä, mitä toimenpiteiden toimeenpanossa tulisi ottaa huomioon muun muassa sopeutumisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. MMM vastaa, että suunnitelman toimeenpanon käynnistämisen yhteydessä vastuutahot ja seurannan keinot käydään läpi toimeenpanosta vastaavien ja siihen osallistuvien tahojen kanssa, ja näitä tarkennetaan tarvittaessa. Sekä virallisen lausuntokierroksen että valiokuntakäsittelyn aikana saadut lausunnot käydään huolella läpi, ja palaute ja huomiot jaetaan toimeenpanosta vastaaville. Vuoden 2023 aikana Suomen ympäristökeskus toteuttaa sopeutumisen seurannassa käytettävien indikaattorien kehittämiseen tähtäävän hankkeen, jossa arvioidaan suunnitelmassa esitettyjen seurannan keinojen toimivuutta valituilla toimialoilla.

Kaksi lausunnonantajaa ja Ympäristövaliokunta toivat esiin, että suunnitelmassa olisi ollut hyvä paremmin tunnistaa merkittävimmät ja nopeimmin toimintaa vaativat riskit, priorisoida toimenpiteitä tämän perusteella sekä kertoa miten kiireellisimmät toimet, niiden jouduttaminen, rahoitus ja ohjauskeinot on määritelty. Yksi lausunnonantaja toi esiin, että osa keskeisistä toimialoista ja teemoista on mainittu kansallisessa sopeutumissuunnitelma 2030:ssa hyvin yleisesti, eikä niiden edistämiseksi ole esitetty toimenpiteitä. Lausunnossa suhtauduttiin kriittisesti hallinnonalakohtaisten sopeutumisen toimintaohjelmien painoarvoon ja resursointiin suhteessa valtioneuvosten selontekona julkaistavaan kansalliseen suunnitelmaan. MMM vastaa, että jokainen hallinnonala toi suunnitelmaan priorisoidut toimet, joiden rahoituksesta ja toimeenpanosta hallinnonalat vastaavat pääosin itse. Lisäksi suunnitelmassa on sidosryhmien näkemyksiin ja valmistelijoiden asiantuntemukseen perustuen tuotu useita poikkihallinnollisia tavoite-toimenpidekokonaisuuksia, joita edistetään laajalla kokoonpanolla MMM:n koordinoimana.

Toimeenpanon edistymisen seurantaa kehitetään toimeenpanon käynnistyessä. Lisäksi priorisointia riskien ja rahoitustarpeiden näkökulmasta tehdään strategisen LIFE-hankehakemuksen valmistelun myötä vuoden 2023 aikana.

Kaksi lausunnonantajaa toivat esiin liikenne- ja viestintäinfrastruktuurin tavoitteen (tavoite nro 7) osalta suunnitelman toimeenpanon hallinnonalalla. MMM, konsultoituaan LVM:n virkamiehiä vastaa, että viemällä ilmastonmuutokseen sopeutumiseen liittyvät toimet osaksi hallinnonalan keskeisiä strategisia asiakirjoja, kuten valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma Liikenne 12 sekä Digitaalinen kompassi, voidaan varmistaa, että sopeutuminen tulee huomioitua johdonmukaisesti ja systemaattisesti hallinnonalalla kaikissa toimissa. Tätä tukee ilmastonmuutokseen sopeutumisen huomioiminen hallinnonalan virastojen tulosohjauksessa.

Kolme lausunnonantajaa otti esille resurssitarpeet ja kustannusvaikutukset väyläverkon osalta. MMM, konsultoituaan LVM:n virkamiehiä vastaa, että Liikenne 12-suunnitelma sisältää valtion rahoitusohjelman, mikä mahdollistaa myös ilmastonmuutokseen sopeutumisen liittyvien kustannusten huomioimisen suunnitelman päivityksen yhteydessä. Lisäksi yksi lausunnonantaja nostaa esille kuntien vastuulla olevan katuverkon ja yksityistiet. MMM, konsultoituaan LVM:n virkamiehiä vastaa, että Liikenne 12-suunnitelma sisältää valtion toimenpiteiden lisäksi myös kuntien toimenpiteitä. Laissa säädetysti valtio ja kunnat huolehtivat kumpikin vastuullaan olevasta väyläverkosta. KISS2030-suunnitelma velvoittaa ensisijaisesti vain valtion viranomaisia, minkä vuoksi painotus on liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan omissa toimissa. Tämä ei kuitenkaan poista mahdollisuutta tarkastella väylä- ja katuverkkoa kokonaisuutena.

Ympäristövaliokunnan mietinnössä tuodaan esiin metsiin kohdistuvien tuhoeliöiden leviämisen välttämiseksi tehtävä EU:n laajuinen ja valtioiden rajat ylittävä tietopohjan kasvattaminen ja yhteistyö. MMM pitää yhteistyötä tuhojen seurannassa tärkeänä, korostaen erityisesti naapurimaiden kanssa tehtävää yhteistyötä. Mitä tulee EU:n laajuiseen yhteiseen tietopohjaan, komission odotetaan kesällä 2023 antavan metsien tilan seurantaa ja strategisia metsäsuunnitelmia koskevan säädösehdotuksen, jossa erittäin todennäköisesti tullaan ehdottamaan myös metsätuhomuuttujien seurantaa. Suomi on johdonmukaisesti tukenut EU-tason harmonisoidun tietopohjan kehittämistä. Myös EU:ta laajemmalla yleiseurooppalaisella tasolla, Forest Europe -prosessin puitteissa metsätuhojen seurantaa on kehitetty viime vuosina ja työ tulee jatkumaan.

Yksi lausunnonantaja toi esiin, että valtakunnallisesti merkittävien ekologisten yhteyksien määrittäminen toimenpiteen 8.3 mukaisesti ei ole tarpeen Suomen kaltaisessa metsäisessä maassa. Ekologinen yhteys on käsitteenä hyvin epämääräinen ja kyseisillä merkinnöillä saataisiin aikaan lähinnä tulkintaongelmia. MMM, konsultoituaan YM:n virkamiehiä vastaa, että ekologisten yhteyksien merkitys on tärkeä ilmastonmuutokseen sopeutumisen kannalta, koska ne mahdollistavat lajiston siirtymisen uusille elinalueille ilmaston lämmetessä. Toimenpide 8.3 edistää ekologisten yhteyksien määrittelyä valtakunnallisesti yhtenäisellä tavalla, mikä vahvistaa ekologisten yhteyksien ja muun alueidenkäytön yhteen sovittamista sekä osaltaan ehkäisee tulkintaongelmien syntymistä.

Yksi lausunnonantaja toi esiin kuivuusriskien hallintaan keskittyvään tavoitteen 13 osalta, että on tarpeen kehittää kustannustehokkaita menetelmiä veden varastointiin viljelyä ajatellen. MMM tuo esiin, että esimerkiksi juuri alkaneessa YM:n rahoittaman pilotti-hankkeen tavoitteena on tuottaa monistettava esimerkki siitä, miten toteutetaan vesienhallinnan, ja etenkin valumavesien pidättämisen avulla valuma-alueella kuivuusriskejä vähentäviä toimia.

Kaksi lausunnonantajaa toi esiin, että ilmastolain mukaisten kuntien ilmastosuunnitelmien pakollisiin sisältövaatimuksiin tulisi kirjata myös ilmastonmuutokseen sopeutuminen. Ympäristövaliokunta on mietinnössään 15/2022 vp HE 239/2022 vp:een katsonut, että ilmastonmuutokseen sopeutumista ei ole tarkoituksenmukaista sisällyttää tässä vaiheessa kunnan ilmastosuunnitelman sisältövaatimuksiin, ja että kunnille laadittavaan oppaaseen olisi kuitenkin hyvä sisällyttää ohjeistusta myös sopeutumiseen liittyen. MMM toteaa lisäksi, että Suomen ympäristökeskuksessa tällä hetkellä valmisteilla oleva kunnille suunnattu opas sisältää ohjeistusta myös sopeutumisen osalta. Lisäksi ELY-keskukseen perustettu ilmastoyksikkö ja sinne palkattavat sopeutumisasiantuntijat tulevat vahvistamaan pitkäjänteistä alue- ja kuntatason sopeutumistyön tukea tulevina vuosina.

## Rahoitus ja resurssit

Kolme lausunnonantajaa ja Ympäristövaliokunta toivat esiin, että suunnitelman tueksi tarvitaan selkeä ja pitkäjänteinen suunnitelma toimenpiteiden kokonaisuuden rahoitustarpeesta ja –tavoista. Tähän MMM vastaa, että suunnitelman toimeenpanon lisäresurssitarpeita arvioitiin valmistelun aikana eräiden toimenpiteiden osalta. Koska kokonaisvaltaista ja pitkäjänteistä rahoitus- ja resurssiarviota ja suunnitelmaa ei valmistelun aikana tehty, arviointi tehdään toimenpidekohtaisesti vuoden 2023 aikana. Tämän lisäksi toimenpiteiden priorisointia riskien ja rahoitustarpeiden näkökulmasta tehdään strategisen LIFE hankehakemuksen valmistelun myötä vuoden 2023 aikana, ja hankkeen valmistelun aikana arvioidaan myös muun rahoituksen tarve. TKI-panostuksessa painotetaan EU-rahoituksen kotiuttamista, missä suomalaiset organisaatiot ovat onnistuneet hyvin. Lisäksi panostetaan olemassa olevien kotimaisten TKI-rahoituslähteiden suuntaamista myös sopeutumiseen.

Muutamassa lausunnossa esiin nostettu kriittisen infrastruktuurin, kuten tieinfrastruktuurin ja vesihuollon korjausvelan, rahoittaminen om tärkeää myös sopeutumisen näkökulmasta. Liikenne- ja viestintävaliokunta tuo esiin, että ennakoivalla toiminnalla ja perusväylänpidosta huolehtimalla voidaan vähentää ilmastonmuutoksen vaikutuksia ja todennäköisesti myös sopeutumisesta aiheutuvia kustannuksia. Valiokunta pitää myös välttämättömänä, että ennakoivaan varautumiseen varmistetaan riittävät resurssit. Tähän MMM vastaa, että infrastruktuurin korjausvelan vähentäminen on keskeinen toimi ilmastonmuutokseen liittyvän infrastruktuurin haavoittuvuuden vähentämiseksi. Korjausvelkaa vähennetään valtiontasolla mm. Liikenne 12-suunnitelman sisältämän valtion rahoitusohjelman kautta. Vesihuollon korjausvelka sen sijaan on lakisääteisesti vesimaksuilla katettava kulu.

Yksi lausunnonantaja ja Ympäristövaliokunta nostavat esiin osaaja- ja työvoimapulan luonnonvara-aloilla ja sopeutumiseen liittyen. Tähän MMM vastaa, että työvoima- ja osaamispula koskettaa lähes kaikkia aloja Suomessa, ml. korkeakoulutusta vaativat alat. Tämän kysymyksen ratkaiseminen ei ole yksin sopeutumispolitiikan eikä siten sopeutumissuunnitelman vastuulla.

## Johtopäätöksiä

Maa- ja metsätalousministeriö pitää erittäin myönteisenä sitä, että lausunnonantajat ja ympäristö- sekä liikenne- ja viestintävaliokunta olivat pääosin tyytyväisiä valtioneuvoston selontekoon kansallisesta ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmasta 2030. Esitetyt tavoitteet ja toimenpiteet saivat laajaa kannatusta, eikä esitettyjä toimenpiteitä yhtä lukuun ottamatta vastustettu, eikä niiden vaikuttavuutta kyseenalaistettu.
Suomessa on tehty ilmastonmuutokseen sopeutumista kansallisella tasolla, ja alue- ja paikallistasolla jo pitkään. Näin voidaan todeta erityisesti huomioiden se, että kaikkea työtä ei tunnisteta sopeutumiseksi, vaikka se onkin vähentänyt ilmastonmuutokseen liittyviä seurauksia ja riskejä Suomessa.

Lausunnot kuitenkin osoittivat, että ilmastonmuutoksen hillintätoimenpiteistä huolimatta tarve sopeutumistoimille on ilmeinen. Kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma on tarpeellinen, yhteen kokoava ja sopeutumista eteenpäin vievä asiakirja. Tämä kuitenkin edellyttää, että sen sisältämät toimenpiteet pannaan käytäntöön laajasti. Tämä edellyttää osaamista sekä henkilö- ja taloudellisten voimavarojen kohdentamista sopeutumistyöhön.

MMM:n tavoitteena on saada mahdollisimman laaja ja kattava joukko yhteiskunnan toimijoita mukaan suunnitelman toimeenpanoon ja sopeutumistyöhön. Vastuullisena ministeriönä MMM pyrkii huolehtimaan toiminnan tehokkaasta koordinoinnista.